

1960-luvulla perheeni oli yksi niistä sadasta tuhannesta, johon hankittiin *Otavan iso tietosanakirja*. Kymmenosaisen tiiliskivisarjan hankkimisella oli silloin merkittävää symboliarvoa. Se kertoi vieraillekin, että olimme sivistynyt perhe ja arvostimme tietoa – aivan kuten ne 99 999 muuta perhettä, joihin samat kirjat oli hankittu. Punamustalla nahkaselkämyksellä varustettu sarja sijoitettiin kirjahyllyn paraatipaikalle. Nyt nuo komeat tietosanakirjat on piilotettu alimille hyllyille tai työhuoneen nurkkaan. Niiden imago on kovilla, mutta onko tilalle tullut mitään? Voiko sivistyneisyyttään yrittää vakuutella jättämällä näyttöruudulle esiin Wikipedian? Tieto löytyy sieltä nopeasti, mutta luotettavuudessa ja näyttävyydessä on hävitty.

Lapsena tietosanakirjoissa viekoitteli uusi oppimistapa. Tietosanakirjaa ei tarvinnut puurttaa koulukirjojen tapaan määrättyssä järjestyksessä ja silloisen pedagogiikan mukaisessa ankarassa valvonnassa, vaan sitä saattoi hotkia sieltä täältä omien mielihohteidensa mukaan. Artikkelit olivat lyhyitä ja innostavia vilkaisuja ja väläyksiä, valtava määrä tiedon murusia – ja aina kirjoittajansa signeeraamia. Sisältö oli kaikkea maan ja taivaan väliltä. Muistan päässeeni neljänteen osaan asti (JYRS–KUUR), kun ystäväni isovelji ilmoitti suureksi ihastukseksi lukeneensa kaikki osat. Mikä sivistyneisyys!

Päätin pyytää ensimmäisen ikioman tietokirjani, kun näin Rovaniemen Kirpa-kirjakaupassa ennakkomainoksen lasten keittokirjasta. Kun kirjaa ei kuulunut, ystävällinen myyjä etsi kustantamon yhteystiedot. Lähetin haparoivalta ekaluokkalaisen käsialallani viestin, joka hellytti jonkun Weilin+Göösillä. Tuo vastauskirje oli pitkään suuri aarteeni. Ensimmäistä kertaa oivalsin, että kustantamossa työskentelee mui-

takin kuin kirjailijoita. Tulevaisuuden unelmiini ilmestyivät leivoskauppiaan ja kirjailijan lisäksi myös kustannustoimittajan ja kääntäjän ammatit.

Kun *Lasten oma keittokirja* sitten ilmestyi, joidenkin reseptien ainesosia oli vaikea löytää. Myös toisessa tärkeässä kirjassa puhuttiin oudoista asioista. Richard Scarryn kuvakirjassa Possulan perheen äiti kasaa ostoskärryihinsä vesimeloneita ja maissintähkiä. Nämä olivat 1960-luvun rovaniemeläislapselle suuria ihmeitä, joiden mahdollista makukimaraa arvailin pitkään. Possulan perhe opetti tärkeän asian: tietokirja ei käänny noin vain kieleltä toiselle. Vaaditaan myös tekstiin liittyvän kulttuurin ymmärtämistä. Jos lapsi ei tunne vesimelonia ja maissintähkää, hän voi juuttua ihmettelemään niitä. Siksi kotimaisuus on tärkeää.

Toinen suuri oivallus syntyi, kun sain käsiini peruskoulun historiankirjaan julkaistun oheislukemiston. Siinä missä oppikirja oli kuivakana ja luettelomaisena eittämättä tylsä, oheislukemisto kertoi samasta aiheesta hauskaasti ja vauhdikkaasti tarinoiden kautta. Sen seurauksena koko oppiaine alkoi houkuttaa uudella tavalla. Samalla oivalsin, että myös tietokirjassa kirjoitustyylillä on suuri merkitys.

Tietokirjoja on tullut noiden lapsuuden tärkeiden kirjojen jälkeen kirjoitettua ja luettua sekä opiskelu- että harrastusmielessä. Huikein tietokirjavuoteni oli 2005, jolloin sain tutustua Tieto-Finlandiaan lähetettyihin peräti 178 teokseen. Määrä tuntui valtavalta, kun kirjapinot kasvoivat kasvamistaan, mutta silti nuo 178 tietokirjaa oli vain kymmenesosa Suomen Kustannusyhdistyksen tilastojen koko määrästä tuolta vuodelta. On kiinnostavaa, että uusien tietokirjojen määrä on viime vuosina ollut sama kuin uusien kaunokir-

jallisuuden nimikkeiden määrä – ja tietokirjauutuuskien määrä on ollut huippuvuonna 2006 reilusti yli kaksi tuhatta. Se opettaa, mikä uskomaton määrä tietämystä ja elämyksiä odottaa lukijoita. Onneksi kirjoissa tuo tieto on tallessa.

Tällä haavaa elämäni tietokirjoja ovat omaan kirjoitustyöhöni liittyvät klassikkoteokset Kustaa Vilkkunan *Ajantieto* sekä Samuli Paulaharjun kansatieteellisiltä keruumatkoiltaan koostamat kertomukset. Molemmat ovat kirjoja, joita en ikipäivänä olisi kuvitellut fanittavani, mutta nyt luen niitä säästellen ja nautiskellen, muuttaen tekstin tarkkoja faktoja mielessäni tarinoiksi.

Sanakirjoja ilman en tulisi toimeen, ja selaan mielelläni synonyymisanakirjoja ja Timo Nurmen ansiokasta *Gummeruksen suurta suomen kielen sanakirjaa*. Se on täynnä herkullisia oivaluksia, viimeisimpinä iloinani selitykset sille, mikä on pivo (se johon pyy sopii paremmin kuin oksalle) ja sava (jolle tänä vähälumisena talvena on ollut liian vähän käyttöä). Sanakirjojen avulla kieltään voi rikastuttaa.

Joka päivä harmitellen, etten enää pääse vuositaisen 178 tietokirjan tavoitteeseeni, sillä hauska leipätyö Heurekassa, innostava kirjoittamistyö ja kaunokirjallisuuden lukeminen verottavat aikaa. Silti riemastun aina huomattessani, miten erilaiset suomalaisesta näkökulmasta kirjoitetut kirjat voivat olla loistavia. Hyvä tietokirja tempaa mukaansa, vaikka sen aihe ei millään tavalla liittyisi omaan alaan. Kokeiltavaksi suosittelen erityisesti näitä: *Suomalainen paikannimikirja*, Ilkka Jukaraisen *Uistin*, Seppo Zetterbergin *Viron historia*, Tuire Kaimion *Koirien käyttäytyminen* ja Heikki Lehikoisen *Tuo hiisi hirviäsi*. Tieto kirjoissa odottaa lukijoita!

Kirjoittaja on filosofian tohtori, kirjailija ja Heurekan ohjelmapäällikkö.

Seuraavassa lehdessä elämänsä tietokirjoista kertoo Helsingin yliopiston oppihistorian emeritusprofessori Antto Leikola.

Ihmistieteet ja evoluutionäkökulma -seminaari

Koneen Säätiö järjestää seminaarin *Ihmistieteet ja evoluutionäkökulma* Saaren kartanossa 25.–26.4.2008. Seminaarissa pohditaan evoluutionäkökulmasta tehtävän tutkimuksen vaikutusta ihmistieteiden kysymyksenasetteluihin. Seminaarissa puhuvat mm. biologi *Virpi Lummaa*, uskontotieteilijä *Ilkka Piysääinen* sekä sosiologit *Anna Rotkirch* ja *Jukka-Pekka Takala*.

Seminaari on tarkoitettu humanistisen, yhteiskuntatieteellisen sekä luonnontieteellisen alan tutkijoille. Säätiö julistaa myöhemmin tänä vuonna hankehaun, jossa rahoitetaan monitieteisiä hankkeita seminaarin aiheiden piiristä. **Haku seminaariin päättyy 31.3.** Lisätietoja seminaarista ja hakumenettelystä osoitteessa www.koneensaatio.fi.

KONEEN SÄÄTIÖ